

Český egyptologický ústav

Koncepce rozvoje Českého egyptologického ústavu Filozofické fakulty Univerzity Karlovy v Praze pro období 6. 12. 2012–5.12. 2015

Prof. Mgr. Miroslav Bárta, Dr., Český egyptologický ústav FF UK

Tento text obsahuje koncepci rozvoje Českého egyptologického ústavu FF UK na léta 2013-2015 v souladu s opatřením děkana FF UK v Praze č. 16/2006.

Český egyptologický ústav je v současné době významným, samostatným a stabilizovaným pracovištěm FF UK, které se aktivně podílí na pedagogickém, vědeckém, akademickém i společenském dění v rámci Filozofické fakulty, Univerzity Karlovy, České republiky i v zahraničí. Jedná se o jediné pedagogické a vědecké pracoviště tohoto druhu v České republice. Tato základní charakteristika s sebou přináší i různá specifika.

Na jaře roku 2012 ústav úspěšně obhájil vědecko-výzkumný projekt MŠMT č. 0021620826 „Výzkum civilizace starého Egypta“ řešený v letech 2005-2011. V návaznosti na dosavadní úspěšnou vědeckou činnost se podařilo získat projekt Univerzity Karlovy (tzv. Prvouk) č. P14, „Výzkum civilizace starověkého Egypta: Kulturní a politické adaptace severoafrického civilizačního okruhu v průběhu starověku (5. tis. př. Kr.-1. tis. po Kr.)“.

Jako předkladatel této koncepce se hlásím k Dlouhodobému záměru FF UK na léta 2011-2021 formulovanému děkanem FF UK, Doc. PhDr. Michalem Stehlíkem, Ph.D. (http://www.ff.cuni.cz/FF-122-version1-DZ_2011_2021.pdf), který chci podporovat. Zcela se ztotožňuji se základním krédem této koncepce, tedy budováním špičkového pracoviště, které organicky propojuje vědu a výuku, studium a výzkum a zároveň rozvíjí mezioborové bádání a spolupráci jednotlivých pracovišť uvnitř fakulty i navenek.

Český egyptologický ústav

Oblast personálního rozvoje

Současná personální situace ústavu je stabilizovaná a velmi perspektivní. Ústav se může pochlubit soustavným růstem odborné úrovně svých zaměstnanců, která bude podle všeho pokračovat i v dalších letech. Pro zajištění své činnosti ČEgÚ využívá zejména tzv. hlavní pracovní úvazky a nemusí tak při zajišťování své činnosti spoléhat na externí zaměstnance.

Na základě současného stavu růstu je reálné v dalších třech letech počítat se zahájením přinejmenším 2 docentských řízení. Fluktuační odborníků na pracovišti je minimální a zaměstnaní akademičtí a odborní pracovníci pocházejí z několika zemí Evropské unie. Ústav je pracovištěm rovných příležitostí, kde z celkového počtu odborníků je celkem deset žen.

V tuto chvíli pracoviště disponuje čtyřmi profesory, čtyřmi docenty, 12 absolventy magisterského či doktorského studia a 7 technickými a administrativními pracovníky. Formálně je tento kolektiv složen z „kmenových“ zaměstnanců ČEgÚ (celkem osm zaměstnanců) a členů projektu. K tomu přistupují ještě pracovníci zaměstnaní na částečný úvazek, vesměs studenti v doktorském studiu, kteří jsou tak plynulou formou začleňováni do primárního výzkumu ČEgÚ. Do budoucna lze očekávat omezenou proměnu členů řešitelského kolektivu v závislosti na změnách ve financování vysokého školství, vědy a výzkumu a v souvislosti s možnými odchody do penze.

ČEgÚ umožňuje a podporuje další vzdělávání svých pracovníků formou pobytových stipendií a grantů v zahraničí (např. Anglo-Czech Fund, Fulbright Commission, DAAD, A. von Humboldt Stiftung, Wissenschaftskolleg Berlin aj.). Ti se vrací zpět na pracoviště a svými zkušenostmi zásadním způsobem ovlivňují intelektuální prostředí pracoviště a jeho vědeckou úroveň. To je rovněž trend, který chceme podporovat i do budoucna.

Rozvoj pedagogické činnosti

V návaznosti na současný trend trojstupňového vzdělávání ve vysokém školství, ústav vypracoval podklady pro akreditaci bakalářského dvouoborového programu studia Dějiny a kultura východního Středomoří ve starověku (akreditace do 31. 12. 2016). V současném běhu je první ročník (studenti studují v druhém roce plánovaného studia) a v roce 2013 se počítá s otevřením dalšího ročníku. Navíc se podílí většina pracovníků ústavu, včetně doktorandů, kteří tak získávají cenné zkušenosti z

Český egyptologický ústav

procesu předávání vědeckých informací novým adeptům oboru egyptologie. Do konce roku 2013 musí být také vypracován návrh na akreditaci navazujícího magisterského studia oboru egyptologie.

Do 31. 10. 2016 dobíhá původní dvouoborové magisterské studium egyptologie, s jehož reakreditací se již v novém prostředí boloňského procesu nepočítá. Do 31. 7. 2017 je platná akreditace doktorského studia v českém i anglickém jazyce. Ústav disponuje velmi silným a perspektivním programem právě pro toto studium: v současné době je na ústavu řešeno celkem dvanáct doktorských prací.¹ Jejich témata vycházejí z aktuálních teoretických i praktických vědeckých otázek v rámci oboru egyptologie a většina doktorandů již v této etapě svého vývoje úspěšně prezentuje své dílčí výsledky výzkumu doma i v zahraničí.

Pro růst zaměstnanců ČEgÚ je velmi důležité, že do 20. 10. 2015 je egyptologie platným oborem jak pro habilitační, tak i profesorské řízení. Nezanedbatelný je i podíl ČEgÚ na výuce v rámci projektu Univerzita třetího věku. Pro zajištění výukového procesu ČEgÚ plánuje do r. 2014 publikaci dvou nových titulů, které by sloužily jako podklad pro výuku různých fází staroegyptského jazyka.

V souvislosti s výukou je třeba konstatovat, že je takřka bez výjimky zajištěna kmenovými pracovníky a není nutno se ve velké míře spoléhat na externisty.

ČEgÚ usiluje o to, aby jeho studenti maximálně využívali stávajících meziuniverzitních dohod a různých stipendií, jako je např. ERASMUS v pregraduálním a mnohé jiné v postgraduálním studiu a získali tak zkušenost s oborem na jiných univerzitách. Stejně tak ústav v maximální míře umožňuje studentům účast na expedicích, aby se co nejrychleji seznámili s realitou primárního sběru dat a problematikou základních výzkumů.

¹ Jde o tyto práce: P. Maříková Vlčková, Selected problems of the non royal funerary architecture at the Memphite necropoleis at the end of the Old Kingdom Shaft „A“ of the mastaba of Inti set in context; L. Suková, Skalní umění severovýchodní Afriky ve světle nejnovějších výzkumů; V. Dulíková, Vláda Niusereaa a její vliv na vývoj egyptského státu; L. Vendelová Jirásková, Vývoj egyptských provinčních center a jejich napojení na královský úřad na konci 4. a v první polovině 3. tisíciletí př.n.l.; M. Dospěl, Christianizace egyptské Západní pouště ve světle nových pramenů; K. Arias, Pottery of the Late old Kingdom - social dynamics in the material culture; M. Megahed, King Djedkare and his reign; D. Šichan, Projevy mocenského statutu egyptský vládců v zahraniční politice 14. – 13. stol. př. n. l.; K. Tomášková, Vybrané tendence politického a společenského vývoje v pozdní Nové říši a třetí přechodné době; M. Odler: Společenský kontext medi v starovekom Egypte do konca Strednej ríše (The Social Context of Copper in Ancient Egypt down to the end of Middle Kingdom); M. Hlouchová: Božstva se slunečními aspekty v době Staré rise; V. Nováková Štěpánová. Komplexita staroegyptské společnosti v 1.-6. dynastii ve světle písemných pramenů.

Český egyptologický ústav

Stejně jako doposud budou i v budoucnu využívány mnohé meziuniverzitní dohody k výměně vědeckých pracovníků a k organizaci přednáškových cyklů nebo workshopů. I do budoucna chceme ve spolupráci s EAR zajišťovat studium vybraných egyptských doktorandů. Zde dosahuje ústav dlouhodobě významných úspěchů.

V oblasti výuky a jejího propojování s vědou je třeba podle mého názoru více napomáhat aktivnímu akademickému životu pořádáním neformálních workshopů na specifická aktuální témata a vylepšit naši účast a eventuelně i spolupráci na organizování konferencí v rámci ČR – např. Konference environmentální archeologie (KEA).

Pro oblast výuky (ale i vědy) má neoddiskutovatelný význam oborová knihovna ústavu, která patří mez nejlepší v Evropě a která je dalším důvodem poměrné výjimečnosti a vysoké mezinárodní úrovně našeho egyptologického pracoviště. Její nekompromisní budování, rozvoj, ochrana, digitalizace a péče o stávající fond jsou jednou z mých priorit.

Rozvoj vědecké činnosti

Věda a výzkum ústavu hrají významnou roli v každodenním životě všech členů ústavu a odehrávají se současně na pražském i káhirském pracovišti. V Praze jsou řešeny i doktorské práce, které však mají často přímou návaznost na úkoly řešené v Egyptě a v Súdánu. ČEgÚ disponuje rozsáhlými dokumentačními a fotografickými archivy, které jsou ve značném stupni digitalizace.

Tak jako doposud, se i nadále počítá s budováním rozsáhlých databázových korpusů sarkofágů, měděných nástrojů, titulů hodnostářů, kanop a nádob z doby 3. tis. př. Kr., jejichž vytváření jsem v minulosti inicioval. Tyto korpusy mají zásadní význam pro naši další vědeckou práci.

Hlavním zdrojem dat základního výzkumu je archeologická činnost ústavu v zahraničí, v EAR a v Súdánu. V Egyptě ústav disponuje dvěma archeologickými koncesemi, na pyramidovém poli v Abúsíru a v oáze Hajez. V Súdánu to jsou další dvě menší koncese, v oblasti Sabaloky a lokalita Usli. Z povahy koncesí vyplývají i dominantní odborná zaměření ústavu nyní i do budoucna. V EAR je naše činnost smluvně zakotvená ve stávajících dohodách mezi vládami ČR a EAR (dohoda o kulturní a školské spolupráci mezi EAR a ČR a v prováděcím programu k této dohodě), stejně jako v dohodách mezi Univerzitou Karlovou a egyptskými univerzitami (Káhira, Minije aj.). Velký význam

Český egyptologický ústav

pro udržení vysoké úrovně této spolupráce má součinnost se Zastupitelským úřadem v Káhiře, který nám poskytuje značnou podporu a součinnost v našich kulturně-vědeckých aktivitách.

Hlavní pilíře bádání o staroegyptské civilizaci časově postihují především dobu tzv. stavitelů pyramid 3. tis. př. Kr. a dobu 1. tis. př. Kr. s návazností na počátky křesťanství. Hlavní oblast výzkumů je soustředěna na pyramidovém poli v Abúsíru, kde probíhají a budou v dalších letech probíhat výzkumy rozsáhlých a historicky významných pohřebišť královské rodiny 5. dynastie, hodnostářů Staré říše a šachtových hrobů z Pozdní doby a pozůstatků osídlení z 3. a 2. tis. př. Kr.

Hlavními bezprostředními úkoly zde je dokončení neuzavřených výzkumů v jižním Abúsíru, dokumentace zlodějských výkopů z roku 2011 a realizace konceptu „archeologického vykrývání“ dosud neznámých či nedostatečně poznaných stránek diachronního vývoje lokality. Zároveň je třeba vnímat velkou pozornost, kterou věnuje egyptské Ministerstvo pro památky tomu, aby zahraniční expedice zajišťovaly vysokou vědeckou kvalitu svých výzkumů a včasné publikování objevených památek.

Doplňkové výzkumy je třeba zajistit i na pozdně římské lokalitě v Hajezu (ve spolupráci s Ústavem pro klasickou archeologii) a v Súdánu. Zde bude stát v popředí zkoumání mechanismů ovlivňujících vztah jádra a periferie a vývoj pravěkých komunit v době počínající neolitizace. Během dvou let by měla být zpracována a publikačně zpřístupněna veškerá dokumentace pořízená v 60. letech 20. stol. v rámci akce na dokumentaci a záchranu památek ohrožených stavbou Asuánské přehradu.

Ve všech těchto oblastech chci i nadále prosazovat multidisciplinární přístup budovaný zhruba deset let (a který navazuje na některé dřívější aktivity ústavu jako např. iniciace prvního geofyzikálního výzkumu v 80. letech 20. stol.), na kterém se vedle egyptologů a archeologů podílejí i obory jako geologie, geoinformatika, geofyzika, fyzická a kulturní antropologie, lingvistika, dějiny umění, archeobotanika a archeozoologie, 3D technologie a mnohé jiné. Touto svou koncepcí a pojetím patří expedice ČEgÚ mezi největší vědecké aktivity ČR v zahraničí.

Mezi další priority, které chci nadále prosazovat v návaznosti na naše teoretické bádání a terénní výzkumy, které svým významem představují zásadní zdroj poznání pro vývoj komplexních civilizací na této planetě, je analýza a interpretace fungování a obecných charakteristik složitých společností. Zde lze mezi nejvýznamnějšími prvky analýzy jmenovat: proměny jazyka, společnosti a

Český egyptologický ústav

náboženských konceptů v závislosti na společenském vývoji, proměny klimatu a civilizační adaptace na ně, diachronní vývoj hmotné kultury a její reflexe společenských proměn, vztah člověka a krajiny, geneze hierarchizované státní správy, vztah Egypta s okolními civilizacemi či obecný popis vývojových cyklů.

Výhled do dalších oblastí rozvoje

Kromě tzv. „balíčku“ poskytovaného FF UK, jsou další náklady ČEgÚ kryty z projektu P14, „Výzkum civilizace starověkého Egypta: Kulturní a politické adaptace severoafrického civilizačního okruhu v průběhu starověku (5. tis. př. Kr.-1. tis. po Kr.)“ - jde o nejvýznamnější institucionální podporu činnosti ČEgÚ. Vzhledem ke změnám v politice financování vědy a výzkumu v ČR, bude do budoucna třeba usilovat o získávání dalších prostředků mmj. na specifický výzkum, které by posílily naše aktivity na koncesích v Egyptské Arabské Republice a v Súdánu.

Menší projekty řešené na ČEgÚ jsou financovány v rámci grantových agentur – GAČR, GAUK, interní granty FF UK. Poměrně úspěšný je ČEgÚ i v získávání sponzorských darů, které jsou využívány v souladu s dlouhodobě plánovanými vědeckými aktivitami.

Zásadní součástí činnosti ústavu je vlastní domácí i zahraniční publikační program. V češtině je vydáván populárně-naučný časopis *Pražské egyptologické studie*. Zde je třeba do budoucna usilovat o to, aby se tento časopis dostal na vládní seznam bodovaných periodik. Velkou předností tohoto periodika je kromě toho, že přibližuje velmi podrobně aktivity ústavu včetně jeho publikací, i ten fakt, že umožňuje publikaci studií studentů pregraduálního i postgraduálního studia.

ČEgÚ vydává i vlastní monografickou řadu Abúsír (v drtivém počtu případu v angličtině), která zpřístupňuje zásadní objevy ústavu na pyramidové koncesi v Abúsíru. Jde o jednu z největších řad i v rámci mezinárodního kontextu a ústavu bude nadále usilovat o její udržení. Vedle toho se ústavu daří vydávat četné monografie v češtině i v mezinárodních jazycích. Publikace ústavu se setkávají se značným odbytem a ohlasem a jejich distribuce je řádně zajištěna (Kosmas, Amazon, Oxbowbooks). V této části koncepce je třeba zdůraznit potřebu hledat mimoprojektové zdroje pro zajištění dlouholetých kvalitních publikačních aktivit ústavu (spolupráce a podpora ze strany FF UK, domácí a zahraniční nakladatelství vědeckých publikací).

Český egyptologický ústav

Vedle toho ČEgÚ organizuje či se podílí na organizování výstav doma i v zahraničí (v minulých měsících – Praha, Londýn, Paříž) a spolupracuje s hlavními televizními kanály, deníky a vědeckými časopisy (National Geographic, GEO). Ve spolupráci se soukromými partnery se chystá i Česká egyptologická společnost, jejímž cílem by měla být další podpora egyptologického bádání a výzkumů a propagace oboru na veřejnosti.

Ve všech jmenovaných oblastech se i nadále počítá s těsnou součinností v rámci FF UK.

V uplynulých letech dosáhlo pracoviště ČEgÚ významných vědeckých úspěchů zejména v oblasti objevů a interpretací zásadně nových pramenů pro poznání staroegyptské civilizace, fungování jejího hospodářství, charakteru kultury a náboženství a vývoje společnosti. V rámci Česka zaznamenal zásadní ohlas projekt studia transformací společenských systémů, kterého se účastní i značný počet badatelů FF UK. Knižní výstup projektu byl v r. 2011 oceněn cenou rektora za tvůrčí počin.

Významný a mezinárodně uznávaný projekt představuje konference *Abusir and Saqqara* (předchozí konference se konaly v roce 2000, 2005 a 2010). Další běh se bude konat v roce 2015 a tato dnes již mezinárodně uznávaná konference patří mezi nejvýznamnější vědecká fóra v egyptologii vůbec.

Stejně tak je česká egyptologie úspěšná i v oblasti mezioborové spolupráce, aplikace přírodních věd a spolupráce s firemní sférou a vývoji nových technologických postupů a jejich aplikací. Dlouhodobě jsou podporovány zejména geofyzikální výzkumy a jejich testování, nejnovější měřicí a 3D skenovací technologie či rekonstrukce přírodního prostředí v minulosti.

Egyptologie se v rámci ČR rozvíjí pouze na Univerzitě Karlově v Praze. Svou povahou se již léta jedná o jeden z největších multidisciplinárních vědeckých projektů ČR v zahraničí s významným mezinárodním ohlasem. To dosvědčuje např. současná výchova domácích i zahraničních doktorandů, publikování výsledků výzkumu v prestižních zahraničních časopisech a ohlas na ně i to, že mezinárodní konference organizované ČEgÚ jsou navštěvovány předními badateli z celého světa.

I do budoucna chci nadále prosazovat mnohooborový koncept egyptologie: počítá se se spoluprací s dalšími obory zastoupenými na FF UK: pravěká archeologie, religionistika, lingvistika – tyto obory jsou již zastoupeny v současném kolektivu projektu. Vedle toho bude i nadále rozvíjena

Český egyptologický ústav

spolupráce s některými vědeckými institucemi v Česku jako např. Přírodovědecká fakulta UK, Centrum teoretických studií UK, Univerzita J. E. Purkyně v Ústí nad Labem, Archeologický ústav a Geologický ústav AV ČR v.v.i aj. a s předními zahraničními odborníky a institucemi. Významnou roli bude hrát i spolupráce s českou firemní sférou při vývoji aplikovaných technologií testovaných během práce na projektu.

V oblasti mezinárodní spolupráce bude zachována dosavadní úroveň velmi těsných bilaterálních vztahů s egyptským Ministerstvem pro památky a súdánským Ministerstvem kultury na poli výzkumu, uchovávání a restaurování staroegyptského kulturního dědictví a výchovy mladých vědců. Významných výsledků v tomto směru dosahujeme i na poli restaurování a dokumentace starověkých památek a při výchově mladých odborníků. Jedním z posledních výsledků této spolupráce byl i běh tzv. Archeologické školy pořádané na podzim tohoto roku v Abúsíru, které se zúčastnilo deset egyptských inspektorů památkové péče a která se setkala s velkým kladným ohlasem mnoha institucí v rámci egyptského Ministerstva pro památky.

Dalším projektem, který bude nadále rozvíjen, je program publikace špičkových vědeckých publikací s obecnějším zaměřením v arabštině. Doposud ČEGÚ vydal dvě publikace tohoto druhu a v letech 2013-2015 se počítá s dalšími 2-3 publikacemi. Ty mají zásadní význam pro výchovu mladých odborníků v Egyptě.

Závěr

Základní financování činnosti ústavu je zajištěno z tzv. „balíčku“ FF UK a institucionálních prostředků (PRVOUK) na dobu pěti let. Ve střednědobém výhledu (3-5 let) je velmi pravděpodobné, že dojde k zásadnímu zvýšení konkurenčního prostředí v oboru. To je třeba jen uvítat – konkurence je významným prorůstovým faktorem, zároveň je nezbytné se na tuto novou situaci soustavně připravovat dalším zvyšováním kvality oboru. Jednou z cest je vysoce kvalitní bakalářské a navazující magisterské studium a prestižní doktorandské studium.

Další oblastí je zásadní posun ve filozofii připravovaných publikačních výstupů. Zde je potřeba opustit zavedená „monografická“ klišé a posílit podíl časopiseckých studií v mezinárodních periodících, kde budeme prezentovat hlavní mezioborové výstupy naší vědecké činnosti.

Český egyptologický ústav

Jako zásadní se mi jeví i pokračování a prohlubování mezioborové spolupráce v rámci fakulty a univerzity, především v rámci společenskovědních oborů. Zde již bylo mnohé dosaženo a je třeba, aby ústav i nadále potvrzoval svou významnou pozici mezi společenskovědními obory v rámci fakulty, univerzity i České republiky.

ČEgÚ podle mého názoru nesmí podlehnout některým trendům majícím negativní vliv na úroveň výuky a vědy. Jediný způsob, jak může specifický obor jako je egyptologie přežít a dále se rozvíjet, je vytrvalý důraz na kvalitu výuky a výzkumu a jejich soustavné propojování. S tím souvisí i potřeba neustávat ve výchově kvalitní nastupující generace vědců a pedagogů, která by zajistila pokračování existence oboru a kontinuitu realizace vědeckých cílů pracoviště.

Velký problém, který pracoviště dlouhodobě řeší ve spolupráci s fakultou a univerzitou, je zoufalý nedostatek prostor pro pracovníky, archiv, knihovnu a studovnu. Zde lze očekávat zlepšení v horizontu minimálně tří let.

Základním východiskem pro usilování o tyto cíle je náš obecný konsensus v rámci ústavu, a to i proto, že rokem 2012 vstoupil ústav do velmi složité a turbulentní doby, která není pro náš obor velmi příznivá. Tomu chci do jisté míry přizpůsobit i koncept řízení našeho kolektivu, kde bych chtěl klást ještě větší důraz na vysokou úroveň výuky a výzkumu a jejich vzájemné propojování, osobní zodpovědnost za řešení dílčích projektů, dodržování termínů plnění svěřených úkolů či veřejnou rozpravu o hlavních prioritách našeho financování na každý fiskální rok. Proto předkládám tuto svou vizi budoucnosti ústavu.

V Káhiře, 19. 11. 2012

Prof. Mgr. Miroslav Bárta, Dr.